

Нацыянальныя плыні і дэмакратыя¹

Антон Луцкевіч

Ва ўсіх сутыкненнях на нацыянальнай глебе, напрыклад, паміж палякамі і літоўцамі і інш., сур’ёзная роля належыць той масе народнай, якая менш за ўсё ўсведамляе сваю нацыянальную прыналежнасць. Гэтая аморфная ў нацыянальных адносінах маса лёгка можа быць выкарыстаная ў карыслівых мэтах кожным канкуруючым бокам: усё залежыць ад сродкаў уздзеяння, якія маюцца ў іх распараджэнні.

Калі польскім нацыяналістам трэба надаць большую вагу сваім выступленням, яны заяўляюць, што кажуць ад імя “польскіх мас”, – г. зн. аморфнай масы, якую літоўцы і беларусы прызнаюць сваёй. Некаторыя перыядычныя выданні не пасаромеліся нават прызнаць учынены ў касцёле св. Яна фанатычным натоўпам скандал² “свядомым выступленнем польскай дэмакратыі”.

Дакладна гэтак жа літоўскія нацыяналісты – найбольш скрайнія – схільныя сцвярджаць, што ў Літве зусім няма польскіх народных элементаў – нават у гарадскіх цэнтрах, дзе аб гэтым, уласна кажучы, спрацацца не прыпадае.

Падобную карціну ўяўляюць і руска-беларускія адносіны, гэтак жа як польска-беларускія. Недастаткова ўсведамляючую сваю нацыянальную адасобленасць беларускую масу прадстаўнікі рускага і польскага нацыяналізму лічаць “сваёй”: рускія – праваслаўную частку, палякі – каталіцкую. І абедзве народнасці, якія лічаць сябе пакліканымі панаваць у Беларусі, ва ўсіх выпадках, дзе патрэбная падтрымка масы, кажуць зноў-такі ад імя несвядомых беларусаў.

¹ Друкуецца паводле: Антон Луцкевіч (1914). “Национальные течения и демократия”, *Вечерняя газета*, № 468, 1914.

² Маецца на ўвазе канфлікт паміж літоўскімі і польскімі вернікамі, які адбыўся 1–2 (14–15) траўня 1913 года ў касцёле Святога Яна ў Вільні. Падчас яго фанатычныя польскія вернікі і сам пробашч касцёла Антоній Чарняўскі (1867–1929) імкнуліся перашкодзіць літоўцам маліцца і спяваць рэлігійныя песні на сваёй мове, нягледзячы на тое, што магчымасць рабіць гэта ў згаданым касцёле раніцай у суботу перад гэтым была паабяцаная самім апостальскім адміністратарам Віленскай дыяцэзіі Казімірам Міхалькевічам. – *Заўвага навуковага рэдактара.*

Спрэчка з-за гэтай аморфнай масы і з'яўляецца галоўнай падставай для нацыянальных непаразуменняў і нацыянальнай барацьбы ў нашым краі. І таму міжволі прыходзіцца шукаць вырашэння спрэчных пытанняў на глебе высвятлення фізіяноміі “этнаграфічнага матэрыялу” – народу.

Нацыянальныя рухі – літоўскі і беларускі – да вядомай ступені вырашаюць іх, але толькі да той пары, пакуль ад самаабароны і аднаўлення сваіх натуральных правоў народнасці, якія адраджаюцца, не пераходзяць да палітыкі захопу, характэрнай для нацыяналістычных груп. І нашых балючых пытанняў не вырашаць ні рускія, ні беларускія, ні польскія, ні літоўскія нацыяналісты: уся надзея на тыя дэмакратычныя элементы, якія ў асяроддзі сялянскіх народнасцяў, якія адраджаюцца, звычайна – і ў нашым краі таксама – граюць кіраўнічую ролю.

Паглядзіце хаця б на шэраг нумароў рускіх, польскіх, літоўскіх і беларускіх дэмакратычных выданняў, – і вы ўсюды пабачыце гарачае памкненне да стварэння мірнага *modus vivendi*, да дасягнення ўмоваў, пры якіх за кожнай народнасцю было б прызнанае права на самавызначэнне, пры якіх права гэтае магло б ажыццяўляцца насамрэч. Усюды гарача вітаецца абуджэнне нацыянальнай самасвядомасці ў гэтым “этнаграфічным матэрыяле”, з якога цяпер кожны робіць, што заўгодна, стараючыся выкарыстоўваць для сваіх палітычных мэтаў. Імкненнем нацыяналістаў да захопу дэмакратыя супрацьпастаўляе нацыянальную свабоду, цалкам справядліва лічачы, што толькі шляхам свядомага размежавання народнасцяў магчыма мірнае супрацоўніцтва іх на карысць краю.

Працэс індывідуалізацыі народнасцяў захоплівае ўсю Заходнюю Еўропу, захапіў і Расію, і наш край у прыватнасці. Гэты працэс цяпер заўважны і сярод яўрэйскага насельніцтва ў Польшчы (асабліва ў сувязі з байкотам)³ і ў нас.

Але калі ў Польшчы дзейнічае прычына выпадковага характару, то ў нас гэты працэс выкліканы тымі ненармальнымі адносінамі, якія ўсталяваліся паміж яўрэйствам, якое прыняла рускую культуру і мову, і іншымі нацыянальнасцямі краю. Плыня, што мае за канчатковую мэту эмансіпацыю яўрэйскай народнасці, выходзіць не з вялікіх цэнтраў, дзе для яе амаль няма месца, а з мястэчак і паветаў, дзе яўрэйскі элемент знаходзіцца ў непасрэдных стасунках з народ-

³ Маецца на ўвазе кампанія байкоту яўрэйскага гандлю і рамяства, якая ў той час актыўна прапагандавалася палякамі на тэрыторыі Царства Польскага. – *Заўвага навуковага рэдактара.*

най масай іншай нацыянальнасці. Адтуль ідзе ініцыятыва стварэння адпаведнай прэсы, а выдаваны ў Вільні на гутарковай яўрэйскай мове часопіс “Ды Ідышэ Вэлт” апошнім часам стаў надаваць шмат месца пытанню аб узаемадачыненнях яўрэйскай дэмакратыі і дэмакратыі іншых народнасцяў, указваючы, што менавіта індывідуалізацыя яўрэяў можа стварыць глебу для ўстанаўлення мірнага *modus vivendi*.

Мы, зразумела, цалкам усведамляем, што пры развіцці кожнай нацыянальнасці ў ёй здзяйсняецца працэс дыферэнцыяцыі, што ўзнікаюць нацыяналістычныя плыні, варажыя ідэалам краёвай дэмакратыі. Але тым больш сур’ёзная задача дэмакратычных элементаў усіх мясцовых народнасцяў, звязаных агульнай тэрыторыяй і агульнымі інтарэсамі: задача гэтая – барацьба з праявамі нацыяналізму ў сваім нацыянальным асяродзі і аб’яднанне ўсёй краёвай дэмакратыі.